

УДК 342.12

Дяков В. С., спеціаліст I категорії відділу обліку судових документів управління забезпечення діяльності судової палати кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

Відсутність події кримінального правопорушення

Стаття присвячена дослідженню поняття та юридичного значення відсутності події кримінального правопорушення, враховуючи суттєве реформування кримінально-процесуального законодавства в 2013 році та останні позиції вчених з цього приводу. У статті проаналізовано низку норм законодавчих актів, відповідно до яких можна сформулювати поняття й правову природу події кримінального правопорушення та її відсутності.

Ключові слова: вправдувальний вирок, вирок, кримінальне правопорушення, подія кримінального правопорушення.

Статья посвящена исследованию понятия и юридического значения отсутствия события уголовного правонарушения, учитывая существенное реформирование уголовно-процессуального законодательства в 2013 году и последние позиции ученых по этому поводу. В статье проанализированы ряд норм законодательных актов, согласно которым можно сформулировать понятие и правовую природу события уголовного правонарушения и его отсутствия.

Ключевые слова: оправдательный приговор, приговор, уголовное преступление, событие уголовного преступления.

The article investigates the concept and legal significance absence of a criminal offense, given the major reform of the criminal procedure law in 2013 and the last positions of scientists on this issue. This paper examines a number of standards legislation under which it is possible to formulate the concept and the legal nature of the event a criminal offense and failing.

Keywords: acquittal verdict, criminal, criminal offenses event.

Метою дослідження є розкриття поняття та юридичного значення відсутності події кримінального правопорушення. Актуальність обраної теми очевидна, враховуючи два фактори: по-перше, з моменту прийняття нового КПК України, ні вітчизняні, ні зарубіжні учені в належній мірі комплексно не досліджували поняття та юридичне значення події кримінального правопорушення та відсутності події кримінального правопорушення, що, без сумнівів, є неприпустимим для сучасної науки й судової, обвинувальної і правозахисної практики. По-друге, незважаючи на те, що саме поняття відсутності події кримінального правопорушення досліджується не одним поколінням вчених у галузі кримінального й кримінального процесуального права, до сих пір тривають дискусії з приводу природи цього поняття, а на практиці, як правило, слідчі та судді хибно застосовують законодавство, вправдовуючи обвинуваченого за недоведеністю події кримінального правопорушення, коли має місце відсутність події кримінального правопорушення. Все це демонструє неналежне дослідження цього питання. Тому завданням цієї статті є також і вирішення цього питання.

Стан наукового дослідження. Сприятиме досягненню поставленої мети в процесі наукового пошуку звернення до суміжних галузей права, аналіз точок зору спеціалістів, науковців з цього питання (П.М. Давидов, К.Б. Каліновський, Ю.А. Ключніков, І.А. Лібус, Д.Я. Мірський, Г.М. Резнік, О.В. Смирнов), вивчення положень нормативно-правових актів.

Виклад основного матеріалу. Основними елементами, що охоплюються

системою події кримінального правопорушення є:

1) місце, час, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення. Встановлення таких фактів необхідне не залежно від того, чи мають ці елементи значення для кримінальної кваліфікації діяння або не мають ніякого значення взагалі. Зокрема, слід відмітити, що на сьогодні, зважаючи на фактор окупації окремих територій нашої держави, поширені випадки, коли, приміром, місце та час вчинення кримінального правопорушення можуть прямо впливати на питання наявності події кримінального правопорушення;

2) вина підсудного в тому, що подія відбулася в дійсності. За законодавством України ніхто не може нести кримінальну відповідальність за вчинення кримінального правопорушення, у вчиненні якого такий визнаний невинуватим. Так, для того, що б переконатися в тому, чи мала місце подія кримінального правопорушення, суду необхідно встановити суб'єкта і суб'єктивну сторону кримінального правопорушення;

3) характер і розмір шкоди, заподіяної діяннями особи. Дуже часто подія може бути розцінено подією кримінального правопорушення, якщо діяння особи і результат її діянь будуть оцінені за їх якісними показниками. Дане має найважливіше значення, оскільки кримінальний закон України в ряді своїх правил чітко визначає характер дій і кількісні значення заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди (великий розмір при розкраданні, тяжку, середньої тяжкості або легку шкода здоров'ю тощо);

4) обставини, що виключають злочинність і караність діяння. Неможливо говорити про наявність події кримінального правопорушення, коли особа вчиняє, наприклад, вбивство чи заподіює іншій особі тілесні ушкодження середньої тяжкості і т.п., якщо таке обумовлено не бажанням, не охоплювалось умислом особи, а наприклад: необхідною обороною; уявною обороною; затриманням особи, що вчинила кримінального правопорушення; крайнію необхідністю; фізичним або психічним примусом; виконанням законного наказу або розпорядження; діянням, пов'язаним з ризиком; виконанням спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Відповідно до Розділу VIII КК України, такі обставини виключають злочинність діяння, відповідно, за наявності таких обставин вважається відсутністю і подія кримінального правопорушення.

Відповідно, відсутність події кримінального правопорушення пов'язана із відсутністю перерахованих вище ознак. Тому, суд, вирішуючи питання про обвинувачення, повинен мати на увазі як конкретне діяння, так і кримінальний закон, яким воно передбачене. У зв'язку з цим в доктрині кримінального процесуального права висловлено низку пропозицій про доцільність відмови від поняття «відсутність події кримінального правопорушення», замінивши його поняттям «відсутність діяння, що є підставою пред'явлена обвинувачення», «відсутність неправомірного діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа», «відсутність діяння, у вчиненні якого обвинувачується підсудний», «відсутність події (діяння), що підлягає розслідуванню» «відсутність або невстановлення діяння, за яким громадянин був відданий суду». В свою чергу, приміром, І.А. Лібус та Г.М. Резник в цілому вважають, що в зазначеній дефініції взагалі не потрібно вживати поняття «подія», а пов'язувати віправдання або припинення провадження з відсутністю діяння, тобто дії або бездіяльності, що становить підставу пред'явлена обвинувачення [1, с. 9]. Разом з тим, слід зазначити, що хоч запропоновані конструкції, безумовно, конкретизують поняття «відсутність події кримінального правопорушення», однак, разом з тим, не охоплюють всі процесуальні

ситуації, коли кримінальні провадження повинні припинятися за цією підставою. Також, формулювання не передбачають ситуацію, коли подія як юридичний факт мала місце, але була зумовлена діями стихійних сил природи, а формулювання, запропоноване І.А. Лібус і Г.М. Резником, крім того, не враховує ситуацію, коли встановлюється, що подія, думка про існування якої послужила підставою до порушення кримінального провадження, в реальній дійсності не відбувалося.

В загальному сенсі можна вважати, що подія кримінального правопорушення – це подія, що відбуває в собі ознаки кримінального правопорушення, або інакше: діяння (дія або бездіяльність), яке може бути оцінене на предмет суспільної небезпеки і противправності як кримінальне правопорушення. Проте, деталізуючи цей термін, слід розглядати його як комплексне поняття, що охоплює: 1) діяння (дія або бездіяльність) суб'єкта (ци діяння: є причинами зародження та/або тривання події; можуть бути оціненими на предмет суспільної небезпеки і противправності як кримінальне правопорушення); 2) наслідки таких діянь; 3) причинний зв'язок між діяннями суб'єкта та їх наслідками.

Виходячи з цього, можемо зробити висновок про поняття «відсутність події кримінального правопорушення». Так, розглядаючи цей термін в своїй праці «Припинення кримінальних справ у радянському кримінальному процесі», П.М. Давидов та Д.Я. Мирський зазначали, що відсутність події кримінального правопорушення є відсутністю взагалі події, щодо якої проводилося розслідування [2, с. 12]. Однак навряд чи можна погодитись із цією думкою, зважаючи на те, що опираючись на зазначену дефініцію, кримінальне провадження не може закриватись, приміром, у тих випадках, коли подія мала місце, проте не є подією кримінального правопорушення.

Поняття відсутності події кримінального правопорушення повинно в обов'язковому порядку охоплювати випадки, коли таке правопорушення є дійсно відсутнім. Легального переліку таких випадків в нашому законодавстві не існує, однак, слід зазначити, що це питання фрагментарно розглядалось в доктрині кримінального права. Так, приміром, на думку Ю.А. Ключнікова, кримінальне провадження слід припиняти (вправдовувати) за відсутності події кримінального правопорушення у випадках: 1) коли достовірно встановлено, що подія, пропозиція про ймовірність якої послужила підставою до відкриття кримінального провадження, в реальній дійсності не існувала (вбивства не було, а особа, яка вважалася убитою, насправді є живою; розкрадання не було, а недостача є уявною через лічильну помилку тощо); 2) подія, яка завдала шкоду, мала місце, але стала результатом дій самого потерпілого (за винятком випадків, коли кримінальний закон передбачає за такі дії кримінальну відповідальність); 3) подія, яка завдала шкоду, мала місце, але стала результатом дій стихійних сил природи. Слід погодитись із вченим, який вважає, що навряд чи можна уявити щось більш парадоксальнє, ніж спроба розглядати стихійні сили природи в якості можливого суб'єкта кримінального правопорушення, а потерпілого від власних дій, одночасно і суб'єктом кримінального правопорушення [3, с. 129-130].

Зважаючи на вище зазначене, можемо зробити висновок, що відсутність події кримінального правопорушення означає невстановлення у справі таких діянь підсудного, які би містили ознаки кримінального правопорушення. При цьому, підставами, встановивши які, суд повинен вправдати особу будуть наступні випадки:

1. Взагалі не було події, на яку, як обставину вчинення кримінального правопорушення підсудним, опирається сторона обвинувачення. Такі випадки мають місце тоді, коли особу обвинувачують, приміром, у вбивстві, однак вичерпані докази доводять те, що

насправді вбивство як таке не відбулось, а потерпілий сам позбавив себе життя. Іншим прикладом може бути, приміром, обвинувачення особи у розкраданні майна підприємства, що було виявлено в результаті інвентаризації, однак в судовому засіданні суд переконується у відсутності факту недостачі майна, оскільки встановлення такого факту було обумовлено помилково проведеною інвентаризацією. Зазначене свідчить про відсутність будь-якого явища, що заподіяло шкоду, тобто події в самому широкому сенсі, а значить, і про відсутність події кримінального правопорушення. Якщо ж виявляється, наприклад, що причиною для подачі заяви особи про крадіжку або угон належного йому автомобіля стали діяння членів його сім'ї, які переставили автомобіль у інше місце без відома власника, то у цьому випадку, як зазначають О.В. Смирнов та К.Б. Калиновський, не можна зробити висновок, що подія, яка містила деякі ознаки крадіжки або угону (у даному випадку – зникнення автомобіля), не існувало. Основою для відмови у порушенні кримінального провадження у цьому випадку буде інша підстава – відсутність складу кримінального правопорушення у діяннях членів сім'ї [4].

2. Сама подія мала місце, але не може бути визнана подією кримінального правопорушення. Подія як така може мати місце, але не є подією кримінального правопорушення, оскільки:

1) не є результатом людської діяльності (дією або бездіяльністю), а являє собою прояв виключно стихійних природних сил (бліскавки, сніжної лавини, диких тварин тощо). Так, наприклад, смерть людини може настати в результаті удару в неї бліскавки чи укусу ядовитої змії, відповідно, без участі людини. При цьому, таке не стосується випадків, коли особа позбавляє життя чи завдає шкоди здоров'ю іншої особи шляхом використання тварин, звірів чи явищ природи. Звісно, що не можна говорити про відсутність події кримінального правопорушення з зазначених підстав, якщо, приміром, Особа 1 та Особа 2 відпочивали на природі і коли Особа 2 пішла відпочивати у свою палатку, Особа 1, переконавшись в тому, що той спить, кинула йому в палатку ядовиту змію з метою позбавити його життя таким чином;

2) подія є результатом людської діяльності, проте віднесена до події некримінального правопорушення чи взагалі не є правопорушенням. Це стосується випадків, коли, наприклад: а) суб'єкта обвинувачують у вбивстві особи, однак, зважаючи на наявні докази й доводи учасників провадження, суд доходить до висновку, що суб'єкт не вбивав особу, а в дійсності має місце самогубство; б) суб'єкта обвинувачують в свідомому поставленні іншої особи в небезпеку зараження вірусом імунодефіциту, хоча під час судового розгляду стало відомо, що суб'єкт не знав, що він є носієм віруса імунодефіциту та, відповідно, не мав умислу заразити потерпілого таким вірусом.

Висновок. Отже, підводячи підсумок всьому вищевикладеному, можна дійти до висновку, що:

1. Подія кримінального правопорушення – це комплексне поняття, що охоплює: 1) діяння (дія або бездіяльність) суб'єкта (ці діяння: є причинами зародження та/або тривання події; можуть бути оціненими на предмет суспільної небезпеки і проприправності як кримінальне правопорушення); 2) наслідки таких діянь; 3) причинний зв'язок між діяннями суб'єкта та їх наслідками.

2. Відсутність події кримінального правопорушення – це комплексне поняття, що охоплює наступні випадки: 1) взагалі не було події, на яку, як на обставину вчинення кримінального правопорушення підсудним, опирається обвинувачення; 2) сама подія мала місце, але не може бути визнана подією кримінального правопорушення.

ЛІТЕРАТУРА::

1. Либус И.А., Резник Г.М. Основания оправдания в уголовном процессе. / И.А. Либус, Г.М. Резник. // Советская юстиция, 1977, N 12. – С. 7-12.
2. Давыдов П.М., Мирский Д.Я. Прекращение уголовных дел в советском уголовном процессе. / П.М. Да-выдов, Д.Я. Мирский. – Москва: Госюриздан, 1963. – 100 с.
3. Ключников Ю.А. Вопросы дальнейшего совершенствования прекращения уголовных дел по реабилитирующему основаниям на стадии предварительного расследования. / Ю.А. Ключников. // Право и демократия: Межвузовский сборник научных трудов, Выпуск 7. – Минск: Ужверытэцкае, 1997. – С. 127-133.
4. Смирнов А.В., Калиновский К.Б. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации. Постатейный. / Под общ. ред. А.В. Смирнова. – КонсультантПлюс, 2012. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kalinovsky-k.narod.ru/p/komm-024.htm>

УДК 342.12

Коломойцев М. М., здобувач ДніпДУВС

Сімейна політика як один із напрямів соціальної політики держави

У статті досліджено сутність сімейної політики як одного із напрямків соціальної політики держави, визначенено поняття «державна сімейна політика», з'ясовано значення сім'ї як соціального інституту.

Ключові слова: соціальна держава, соціальна політика, сімейна політика, сім'я.

В статье исследована сущность семейной политики как одного из направлений социальной политики государства, определено понятие «государственная семейная политика», установлено значение семьи как социального института.

Ключевые слова: социальное государство, социальная политика, семейная политика, семья.

The paper studies the essence of family policy as one of the areas of social policy, defined the concept of "state family policy" is set to the family as a social institution.

Keywords: welfare state, social policy, family policy, family.

Актуальність теми. Проголошення України правовою соціальною державою, конституційне визнання людини, її прав і свобод найвищою цінністю висувають особливі вимоги до правового регулювання її соціальної сфери. Остання має виключне значення для добробуту громадян держави, працівників, їх сім'ї і всього суспільства в цілому. Мета соціальної політики України полягає у створенні умов для реалізації конституційних прав і свобод людини, які забезпечують її існування та розвиток як соціальної істоти. Соціальна політика пов'язана з сімейною політикою, проте їх не можна ототожнювати. Державна сімейна політика є самостійним напрямом соціальної політики, який спрямований на соціальний інститут сім'ї.

Метою нашої статті є дослідження сімейної політики як одного із напрямків соціальної політики держави, визначення поняття «державна сімейна політика», а також з'ясування значення сім'ї як соціального інституту.

Виклад основного матеріалу. В сучасному світі ідея громадянського суспільства набула широкого розповсюдження. Для багатьох цивілізованих країн вона – невід'ємна складова офіційних доктрин та законодавства. Долучаючись до світових загальнолюдських